

VRIJE MARKT BREEKT CHINESE PERS OPEN

COMMERCIE DWINGT MEDIA TOT AANTREKKELIJKERE PRESENTATIE

ZOP, 21 mei 1993

Chinese kranten, traditioneel de spreekbuis van de Communistische Partij, moeten het meer en meer zelf doen. Subsidies worden geminderd, maar er is meer speelruimte om adverteerders te winnen en verhalen af te drukken die sexy'er zijn dan eindeloze verslagen van volkscongressen. Maar de metamorfose van de Chinese pers heeft haar grenzen.

(Door Jan van der Made)

BEIJING (ZOP) *LUO!* "NAAKT!" Het karakter, twintig bij twintig centimeter groot springt uit een jungle van kranten en tijdschriften in felle kleuren die lijkt te groeien uit een karretje pal onder het Jianguomenwai viaduct. Tientallen mensen drommen er omheen en veel kopen de weekendeditie van de *Zhongguo wenhua bao* (*Krant voor Chinese Cultuur*). Daarin staat een groot interview met actrice Liu Xiaoqing, op het moment China's rijkste vrouw die acteerprestaties combineert met speculaties in onroerend goed.

Kernvraag van het interview: wil ze naakt op het witte doek? Het antwoord komt pas op pagina twee, die je alleen mag lezen als je de krant ook koopt "Nee, nooit van mijn leven"... een trucje, in Nederland met succes toegepast door de roddelpers. "We hebben besloten om de krant aantrekkelijk te maken voor het publiek", vertelt een journalist die bij de krant werkzaam is. Dat moest wel, want de grootste geldbron van het blad, het Ministerie van Cultuur had de subsidiekraan dichtgedraaid.

Verreweg het grootste deel van China's meer dan 6000 kranten en tijdschriften wordt uitgegeven door staatsondernemingen. Door slecht management en overbezetting van personeel zorgen die echter voor een reusachtig tekort in het jaarlijkse budget. Staatsondernemingen vormden tot voor kort het symbool voor China's politiek van de "ijzeren rijstkom". Het idee is dat een werknemer er een baan krijgt toegewezen en tot zijn dood is verzekerd van een inkomen.

SPREEKBUIS

Politieke pragmatici in China's regeringstop bereiden al een paar jaar plannen voor om die "ijzeren rijstkom kapot te breken". Er wordt meer en meer op contractbasis gewerkt, overvloedig personeel wordt gestimuleerd om in de privehandel te gaan, staatssubsidies worden drastisch ingeperkt en bedrijven worden zelf verantwoordelijk gesteld voor winst of verlies.

Het resultaat is bij de Chinese kranten onmiddellijk zichtbaar. Het aantal advertenties neemt toe. De *Wenhui bao*, een dagblad in Shanghai, had op 25 januari haar hele voorpagina zelfs ingericht als een advertentie voor een airconditioner ("Het koudste hot-news voor deze zomer: de Xiling airconditioner helemaal áán"). Het echte nieuws was verdrongen naar pagina 2.

Advertenties hebben natuurlijk alleen zin als een krant ook gekocht wordt, en daartoe moet het hele idee achter de pers in China worden omgedraaid. Traditioneel wordt de Chinese pers als spreekbuis ("tong en strot") voor de partij gebruikt om het volk iets mee te delen, of als vermanende vinger. Veel niet-politieke artikelen hebben de toon van een Postbus 51 spotje of een advertentie van de Stichting Ideeële Reclame. Prettige leesbaarheid was nooit een hoge prioriteit.

CULTURELE REVOLUTIE

"Iedere week moeten we op studiesessies de krant lezen", vertelt een werknemer van een staatsbedrijf. Politiek die in redactionele hoofdartikelen worden gepropageerd wordt daarop

besproken. Maar veel animo voor deze sessies bestaat niet. "Steeds moet er iemand voorlezen, de rest doet net of hij aantekeningen maakt of slaapt. De kranten waren ongelofelijk saai".

Dieptepunt voor de pers in China was de Culturele Revolutie. Toen was het aantal kranten landelijk teruggedrongen tot onder de honderd, en dienden uitsluitend voor propaganda. Dat veranderde in 1979 toen Deng Xiaoping zijn grootschalige hervormingspolitiek invoerde. Meer en meer bladen werden, zij het met staatssubsidie, gepubliceerd. De variatie in onderwerpen nam toe; van het *Maandblad voor Postzegelverzamelaars* tot *Buitenlandse Legers*. Censuur is alomtegenwoordig. Na 1979 zijn de vrijheden wel uitgebreid, maar zodra er getornd werd aan de "Vier fundamentele beginselen" van het Chinese communisme (Leiderschap van de Communistische Partij, de Dictatuur van het Proletariaat, het volgen van de weg van het socialisme en het Denken van Marx, Lening en Mao Zedong) werd er ingegrepen.

Er was in de afgelopen veertien jaar maar een kortstondige periode van volledige persvrijheid: gedurende de "lente van 1989". Dagbladen berichtten objectief over de demonstraties. Sommigen kwamen met speciale foto-edities van de hongerstakers. Maar het was met de persvrijheid gedaan toen het Volksbevrijdingsleger een eind maakte aan de demonstraties. Het leger bezette ook de belangrijkste mediakantoren zoals het hoofdgebouw van China's Centrale televisie. In een golf van staatsterreur werden hele redacties vervangen, journalisten die zich te scherp hadden uitgesproken voor de democratiebeweging werden gearresteerd en de algehele berichtgeving werd weer dogmatisch en saai, de holle rethorische brei van Marxistische frasologie vulde opnieuw de voorpagina's.

KRETOLOGIE

Dat begint nu langzaam te veranderen. In een onverwachte publiciteitscoupe verscheen sterke man Deng Xiaoping vorig jaar plotseling in Zuid-China en in een aantal redevoeringen sprak hij zich uit voor marktprincipes. Tegelijkertijd zei hij, dat "het gebruik van holle kretologie" moest worden tegengegaan. De combinatie van minder subsidies en minder nadruk op propaganda resulteerde in een vloed van kleurige weekendedities van allerlei kranten die over de boekenstallen golfde. Populairste zijn die van de *Beijing qingnianbao* (Jeugdkrant van Beijing), de *Nanfang zhoubao* (*Zuidelijk Weekend*, afkomstig uit Guangzhou) en de *Zhonghua gongshang shibao* (*Journal of Industry and Commerce*).

Het aantal onderwerpen werd enorm uitgebreid. Een verhaal over de buikomvang van partijsecretaris (en staatspresident) Jiang Zemin en de winkel waar hij zijn broeken laat maken. Een discussiestuk of China nou wel of niet een vliegdekmoederschap moet aanschaffen en een dieptereportage over de werknemers bij de Macdonalds (die in de winkelstraat Wangfujing, de grootste ter wereld), die klagen over de werkomstandigheden. Verhalen over russische prostituees in de noordelijke provincie Heilongjiang, tips voor de zwarte markt (volgende maand zakt de dollar naar 8.95 Yuan (officiële koers: 5.75 Yuan), dus je kunt beter snel zijn, schreef de *Zhongguo qingnianbao* (*Jeugdkrant van China*), en een sensationele reportage van de oorlog tegen een drugsbende in Yuanping, provincie Yunnan, waar na een complete veldslag met helicopters en pantservoertuigen het leger van een plaatselijke drugsbaron werd opgerold. (deze actie is overigens geverifieerd door Amerika die de Chinese troepenbewegingen via de satelliet waarnam en meende dat er een invasie in Vietnam op handen was).

NAZI-DUITSLAND

Ook werd er plotseling veel aandacht besteed aan een nieuwe trend, rechtszaken van beroemde personen die zich in hun goede naam voelden aangetast. Vele beroemde Chinezen als popzanger Cui Jian, schrijfster Yang Mo, filmer Zang Yimou en de Amerikaans-Chinese schrijfster Zhou Li voelden zich door bepaalde publicaties beledigd en eisten genoegdoening. De Chinese pers stortte zich op veel van deze zaken, spitte het priveleven van de betrokkenen uit en explodeerde soms in gevechten

van brieven-schrijvers die partij kozen. Alles is er plotseling op gericht om een krant lezenswaardig te maken.

Maar er kan bepaald niet over alles worden geschreven. Dat ondervond het tweewekelijkse blad *Weilai yu fazhan* (*Toekomst en Ontwikkeling*, dat wordt uitgeven door het Genootschap van Futurologen). Een artikel van vier pagina's riep op tot politieke hervormingen. De schrijver had zelfs een vergelijking getrokken tussen de huidige Chinese politiek van economische hervormingen en de situatie van economische groei in Nazi-duitsland na 1933. Het blad verscheen een aantal malen niet en kwam pas maanden later weer uit met een andere redactiebezetting. Hier waren de grenzen bereikt. Er wordt getornd aan de vier communistische basisprincipes, en dat wordt niet getolereerd.

1 APRILGRAPPEN

En zelfs iets onschuldigs als 1-aprilgrappen kunnen nog niet. Op 1 april drukte de Jeugdkrant van China een pagina met 1-aprilverhalen af, maar had er wel bijgeschreven dat het om pure fictie ging. Een verhaal ging over projectontwikkelaars die onroerend goed op de maan verkochten. De krant kreeg onmiddellijk een reprimande. Ze was tekort geschoten in haar opvoedende taak en moest een rectificatie plaatsen op de voorpagina, waarin er nogmaals op werd gewezen dat "lezers de verhalen echt niet moesten geloven". Het een april-nummer was overigens bij het publiek wel in goede aarde gevallen.

De Chinese kranten zijn leesbaarder en interessanter geworden. Maar nog steeds mag er duidelijk geen kritiek worden geleverd op de regering en haar politiek; het eenpartijstelsel en het systeem van de dictatuur van het proletariaat. Zij die dat wel deden door middel van ondergrondse pamfletten of krantjes of dazibao (muurkranten) overpeinzen hun lot in de Chinese goelag.

© Jan van der Made